sihis, tähistades sealt siia tulevat kaubateed, mida oleme juba maininud[7].

Tartu Toomimäel on säilinud teatavasti muistne lohkudega ohvrikivi. Kuigi seda aegade jooksul on mitmel korral ühest kohast teise ümber paigutatud ja tema algupärane asend seetõttu teadmata, on see arvatavasti algusest peale seisnud sel mäel. Nii suurt kivi oleks vaevalt hakatud hiljemal ajal üles mäele toimetama. Nõnda on siis Tartus olnud ka ohvrikoht. See on omastkohast iseloomulik. Sest muiste olid ohvrikohad sageli ühenduses kauplemispaikadega, laadakohtadega, kus rahvast käis suuremal arvul koos. — Tartu sidumine eestlaste mütoloogilise nime „Taaraga" pakuks võimaluse alustatud arutlust veelgi jätkata, kuna aga sel ühendamisel puudub senini kindlus, siis poleks sel esialgu väärtust.

Kõigist esitatud asjaoludest võime välja lugeda küllaldase selgusega, millist kaalu omas Tartu muistses Oandis ja muistses idapoolses Eestis üldse. Aga nagu juba vihjatud, ulatusid Tartusse ka mõned niidid väljastpoolt Eesti piire ja see oli peamiseks põhjuseks, miks venelased heitsid oma silma sellele kohale. Et seda õieti mõista, selleks peame meelde tuletama meie maa osa Loode-Vene väliskaubanduses.

Varemini oli tavaline vaade, et Loode-Vene ja selle keskuse, Novgorodi, läbikäimine ja kaupade vahetus Lääne-Euroopaga oleks toimunud valdavas osas mööda veeteed, mis läks Olhova (Volhovi) jõge pidi Laadogale ja sealt Neeva kaudu Soome lahele ja Läänemerele. Kuid viimasel ajal on järjest enam hakanud selguma, et selle veetee kõrval etendasid Novgorodi kaubandusele üsna olulist osa ka maanteed, mis ühendasid Novgorodi Eesti ja Liivi rannal olevate Läänemere sadamatega. Selle tõsiasja kohta on andnud palju uut valgust eriti vene numismaatiku N. Bauer'i poolt hiljuti avaldatud töö Venest leitud Lääne-Euroopa mündileidude koostise, päritolu ja sisseveoteede kohta[8]. See töö on kõigi teadaolevate Venest leitud lääne-euroopa 11. ja 12. sajandi müntide põhjaliku analüüsi tulemusena näidanud, et tol ajal oli tähtsaimaks läänemaiste müntide läbiveomaaks Venesse nimelt Eesti. Jälgides edasi Loode-Vene ja Eesti kõnesolevate müntide leidude levikut (vrd. 6. joon.), jõuab N. Bauer otsusele, et need on tulnud Eestist Venesse kahel teel: Narva ja Pihkva kaudu. Pihkvasse jõudsid need mündid aga Põhja-Eesti sadamaist, kus nad maale toodi, eeskätt Tartu kaudu. See on sama tee, mida mööda hiljemini, keskajal, rändasid Venesse meilt läbiviidavad Hansa kaubad. Hansa kaubandus kasustas teid ja ühendusi, mis siin olid kujunenud juba põlisest ajast.

---

[7]) Põhja-Tartumaalt on teada järgmised aarded: 1. Sootagalt, Äksi kih., 1 bütsantsi, 5 araabia ja 3 anglo-saksi münti, leit. 1884. a.; 2. Varalt, Maarja-Magdaleena kih., potitäis hõbemünte, millest säilinud 5 araabia münti aast. 937—940, leit. 1846. a.; 3. Elistverest, Maarja-Magdal. kih., 2 saksa ja 1 anglo-saksi münt, leit. enne aast. 1851; 4. Kaiaverest, Maarja-Magdal. kih., 363 hõbemünti, osalt anglo-saksi pennid, leit. 1894. a.; 5. Rääbiselt, Laiuse kih., suur hulk araabia, saksa, anglo-saksi münte ja hõbeehteid; 6. Tõikverest, Torma kih., saksa ja anglo-saksi münte aast. 1017—1088, leit. 1844. a.

[8]) N. Bauer, Die russischen Funde abendländischer Münzen des 11. u. 12. Jahrhunderts. Zeitschr. für Numismatik XXXIX. Berlin 1929/30.

Tartu II, lk. 216